

Akademik prof. Miodrag SIMOVIĆ*
Sudija Ustavnog suda BiH i redovni profesor
Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci
Doc. dr Mile ŠIKMAN**
Pravni fakultet i Fakultet bezbjednosnih nauka
Univerziteta u Banjoj Luci

Originalni naučni rad
UDK: 343.132:343.232, 343.985
Priljeno: 01. aprila. 2018. god.

KRIVIČNO PROCESNE RADNJE U SUZBIJANJU TEŠKIH OBLIKA KRIMINALITETA

Suzbijanje teških oblika kriminaliteta posljednjih godina je u fokusu pažnje upravo zbog težine tih krivičnih djela. Ipak, u ovom slučaju ne misli se na sva teška krivična djela, već isključivo na terorizam i organizovani kriminalitet, kao i na naročito teške slučajeve korupcije i privrednog kriminaliteta. U tom smislu, kada se govori o krivičnim procesnim radnjama, prvenstveno se govori o posebnim istražnim radnjama. O tome je do sada zasnovan poprilično jasan teorijski okvir, ali i određena sudska praksa. Međutim, osim posebnih istražnih radnji koje su supsidijarnog karaktera, suzbijanje ovih krivičnih djela nezamislivo je i bez drugih krivičnih procesnih radnji, prije svega radnji dokazivanja, uključujući i zaštićenog svjedoka, te sporazum o priznanju krivice, ali i praćenje finansijskih tokova novca i oduzimanje nelegalno stečene imovine. Zapravo, jedino kombinacijom posebnih istražnih radnji, radnji dokazivanja i oduzimanja nelegalno stečene imovine moguće je kreirati efikasan odgovor na teške oblike kriminaliteta. Posebnim istražnim radnjama moguće je otkriti ova krivična djela i prikupiti ključne dokaze, ali bez primjene ostalih radnji dokazivanja, te sprovođenja postupka oduzimanja nelegalno stečene imovine, neće se ostvariti svrha krivičnopravne reakcije na najteže oblike kriminaliteta. Predmet ovog rada

---

* E-mail: vlado_s@blic.net

** E-mail: milesikman79@gmail.com

jeste primjena krivičnoprocesnih radnji u suzbijanju teških oblika kriminaliteta (organizovanog kriminaliteta, terorizma, korupcije i teških oblika privrednog kriminaliteta). Cilj je da se sagledaju njihove specifičnosti, osnovi kriminalističke metodike prilikom njihove primjene, te poteškoće prilikom dokazivanja navedenih krivičnih djela.

Ključne riječi: krivično procesne radnje, teška krivična djela, radnje dokazivanja, zaštićeni svjedok, sporazum o priznanju krivice, oduzimanje nelegalno stečene imovine.

Uvod

Suzbijanje teških oblika kriminaliteta sve je više u fokusu stručne i naučne javnosti, ali i opšte, jer su ova pitanja postala pitanja od vitalnog značaja za državu i društvo. S druge strane, problemi terorizma i organizovanog kriminaliteta istovremeno su i problemi međunarodne zajednice, a ovi fenomeni često se označavaju kao prijetnja međunarodnom miru i bezbjednosti.¹ Međunarodno pravo se usredsređuje na one akte terorizma koji ne ugrožavaju bezbjednost i osnovne vrijednosti samo jedne države, već pogađaju šire interese, prije svega neku univerzalnu vrijednost koja ne smije da se podredi nikakvom, ma kako plemenitom i razumljivom, političkom cilju (Đurić-Atanasievski, 2008). Popis oblika ispoljavanja transnacionalnog organizovanog kriminaliteta nije konačan, ali bi sigurno obuhvatao trgovinu ljudima, krijumčarenje migranata, trgovinu opojnim drogama, krijumčarenje vatrenog oružja, trgovinu ekološkim resursima, falsifikovanje dobara i usluga, pomorska piratstva i visokotehnološki kriminal (UNDOC, 2010). Korupcija i privredni kriminalitet stvaraju višestruke posljedice po cjelokupno društvo, u svim njegovim segmentima (Simović, Šikman, 2017: 271). Na njihov štetan uticaj i posljedice ne treba dodatno ukazivati s obzirom na to da je jasno da ugrožavaju političku i ekonomsku stabilnost u zemlji, vladavinu prava, ljudska prava i ekonomski razvoj.²

---

1 Više o ovoj temi: Kancelarija Ujedinjenih nacija za borbu protiv terorizma – UNCCT (<http://www.un.org/en/counterterrorism/>) i Kancelarija Ujedinjenih nacija protiv droga i kriminala – UNODC (<https://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/intro.html>).

2 Tako npr. prema Informaciji o stanju bezbjednosti u BiH za 2016. godinu evidentirana krivična djela privrednog kriminala su u porastu, pri čemu je registrovano 1.319 krivičnih djela protiv privrede, poslovanja i bezbjednosti platnog prometa iz oblasti poreza i carina, što je za 8,64% više nego u prethodnoj godini. Materijalna šteta nastala izvršenjem krivičnih djela privrednog kriminaliteta je, prema izvještajima, na nivou Bosne i Hercegovine u 2016. godini iznosila 99.755.217 KM, kroz finansijski sistem BiH u legalne novčane tokove ubačeno je 32.084.951,95 KM nelegalno stečenog novca, dok je pričinjena materijalna šteta od prijavljenih krivičnih djela iznosila

U kontekstu suzbijanja navedenih teških oblika kriminaliteta krivičnopravni pristup zauzima posebno mjesto. Sprečavanje i suzbijanje teških oblika kriminaliteta može se posmatrati kroz elemente kriminalne politike, krivičnog prava, krivičnog procesnog prava i kriminalistike³ (Simović, Šikman, 2017: 59). Ipak, razmatranje ovih pitanja treba da se kreće u granicama adekvatnosti krivičnopravnog reagovanja, odnosno shvatanjem da krivično pravo treba da bude samo jedno od sredstava za suzbijanje teških oblika kriminaliteta (Stojanović, Kolarić, 2014: 27). Naime, stroža kaznena politika jeste rezultat zvanične političke retorike, koja strogim kaznama i kažnjavanjem i za najsitnije prestupe („nulta tolerancija“ kriminala) u vremenu opšte nesigurnosti zadobija naklonost javnosti⁴ (Ristivojević, 2013: 322–323). Međutim, ozbiljnija posljedica ove prakse jeste, osim zadovoljenja javnosti, rast osuđeničke populacije, prenaseljenost zatvora, posljedično i uvećani troškovi (Soković, 2011: 216), ali i opasnost da se krivično pravo pretvori u tzv. neprijateljsko krivično pravo, pravo koje nije namijenjeno građanima koji su učinili krivično djelo, već neprijateljima društva, i to u globalnim razmjerama (Stojanović, Kolarić, 2014: 28). Zbog toga, krivično procesne odredbe koje se tiču suprotstavljanja teškim oblicima kriminala treba da se odnose na suprotstavljanje takvim oblicima kriminala na način na koji se u okvirima pravnog sistema reaguje na potrebu djelotvornog otkrivanja i dokazivanja krivičnih djela koja spadaju u taj oblik kriminala. Ono, zapravo, predstavlja predviđanje posebnih procesnih pravila, a time i posebnih metoda otkrivanja i istrage krivičnih djela teškog kriminala s ciljem da se na efikasan način⁵ dođe do dokaznih materijala za otkrivanje, rasvjetljavanje i presuđivanje konkretne krivične stvari (Savjet Evrope, 2005). U vezi s tim je i osnovni *ratio legis* za utvrđivanje posebnih krivično procesnih pravila u pogledu teških oblika kriminaliteta

---

30.026.846,00 KM (pričinjena šteta za tri pravna lica na području BiH), što je skoro pet puta više nego u 2015. godini (Ministarstvo bezbjednosti BiH, 2017).

- 3 Upravo iz tih razloga, autori ovog rada objavili su monografiju *Krivičnopravno reagovanje na teške oblike kriminaliteta* u izdanju Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci 2017. godine kao izraz potrebe da se na sveobuhvatan način, na jednom mjestu, sažmu osnovni principi kriminalno-političkog, kriminološkog, krivičnopravnog (materijalnog, procesnog i izvršnog) i kriminalističkog sprečavanja i suzbijanja terorizma, organizovanog kriminala, te korupcije i privrednog kriminaliteta kao teških oblika kriminala. Neki od rezultata istraživanja navedeni su u ovom radu, što je na adekvatan način označeno.
- 4 Punitivna javnost i punitivni populizam označavaju donošenje normi krivičnog prava pod pritiskom, prije svega javnosti (*vox populi*), ali i određenim političkim potrebama, što za posljedicu ima populističku kriminalnu politiku koja može da ima dugoročne i štetne posljedice po krivično pravo. (Ristivojević, 2013: 322–323).
- 5 Ovo zato što je upravo kod ovih oblika kriminaliteta nesporna nužnost, neophodnost i opravdanost što efikasnije primjene krivičnopravne prinude, a neophodan uslov za to je i efikasniji krivični postupak (Bejatović, 2010: 387).

koja se, u suštini, svode na kreiranje odgovarajućeg normativnog ambijenta u okviru kojeg se krivična djela organizovanog kriminaliteta lakše i jednostavnije mogu rješavati i dokazivati (Škulić, 2015: 476). Navedeni koncept, koji se prije svega tiče primjene posebnih istražnih radnji, poprilično je jasan i nema mnogo dilema.⁶ To istovremeno ne znači da druge krivično procesne radnje nisu potrebne. Naprotiv, one su neophodne, pri čemu je nezamislivo prikupljanje dokaza bez ovih radnji. Ono što karakteriše primjenu ovih radnji jeste niz specifičnosti kada je riječ o suzbijanju teških oblika kriminaliteta (Simović, Šikman, 2017: 394). Zbog toga je potrebno ukazati na neke od njih, kada je riječ o primjeni radnji dokazivanja, zaštićenog svjedoka, sporazuma o priznanju krivice i oduzimanja nelegalno stečene koristi u suzbijanju organizovanog kriminaliteta, terorizma, korupcije i drugih teških oblika kriminaliteta. Istovremeno, nužno je pridržavanje svih zakonom propisanih uslova primjene ovih radnji,⁷ kao i njihove forme,⁸ bez obzira na težinu i stepen izvršenih krivičnih djela, što njihovu primjenu čini još složenijom.

1. Radnje dokazivanja kod teških oblika kriminaliteta

Kada se govori o radnjama dokazivanja kod teških oblika kriminaliteta, nemoguće je govoriti o svim radnjama dokazivanja (Ljubenić, Kralj, Gluščić, 2008), jer je njihov broj neograničen (Galkin, 1958, citirano u M. Simović, V. Simović, 2016: 385). Zbog toga smo se za potrebe ovog rada ograničili na neke od njih, i to: pretresanje stana, prostorija i lica, ispitivanje osumnjičenog, saslušanje

-
- 6 Naime, u prethodnim godinama krivičnopravni okvir primjene posebnih istražnih radnji unapređivan je nekoliko puta, a problemi koji su nastali prilikom primjene ovih radnji identifikovani su i u dobroj mjeri otklonjeni. Posljednji primjeri jesu odluke Evropskog suda za ljudska prava u predmetima *Dragojević protiv Hrvatske* (2015), *Bašić protiv Hrvatske* (2016) i *Matanović protiv Hrvatske* (2017), koje su doprinijele da se neadekvatna sudska praksa povodom primjene posebnih istražnih radnji otkloni (Šikman, 2017). Slobodno možemo reći da su navedene odluke uticale na sudsku praksu u regionu, a ne samo u Hrvatskoj.
  - 7 Pored procesnih principa koji se odnose na pojedine vrste procesnih radnji, postoje i principi koji se tiču forme (načina) preduzimanja procesnih radnji uopšte, i to: (1) princip usmenosti i princip pismenosti, (2) princip javnosti, (3) princip neposrednosti, (4) princip procesne ekonomije i (5) princip lojalnosti i poštenja učesnika u postupku i suzbijanja zloupotrebe njihovih procesnih prava (M. Simović, V. Simović, 2016: 283).
  - 8 Forma procesne radnje odnosi se na određivanje načina i mjesta njenog obavljanja, te zavisi od procesne radnje na koju se odnosi i uvijek joj je prilagođena. Zakon nema normi o formi koje bi se odnosile na sve procesne radnje, već ima posebne odredbe o formi za pojedine radnje (ispitivanje osumnjičenog odnosno optuženog, saslušanje svjedoka, pretresanje stana itd.) (M. Simović, V. Simović, 2016: 300).

svjedoka, uviđaj i rekonstrukciju događaja, vještačenje. Navedenim, ali i drugim radnjama dokazivanja prikupljaju se materijalni i lični dokazi koji služe pri utvrđivanju činjenica u krivičnom postupku i kojima se obezbjeđuju dokazi važni za krivični postupak, koji su neophodni za dokazivanje krivičnih djela teških oblika kriminaliteta.

Kako je riječ o teškim oblicima kriminaliteta, preduzimanje ovih radnji karakteriše niz specifičnosti, te je neophodno izgraditi posebnu metodiku njihovog preduzimanja. Takođe, u slučajevima teških oblika kriminaliteta, prilikom preduzimanja navedenih radnji neophodno je uključiti veći broj lica (kriminalističkih tehničara, svjedoka i sl.), kao i koristiti više materijalno-tehničkih sredstava, što dodatno utiče na složenost njihovog preduzimanja (Simović, Šikman, 2017: 394). Isto tako, treba navesti da Zakon o krivičnom postupku BiH⁹ ne sadrži posebne odredbe kada je riječ o suzbijanju teških oblika kriminaliteta, već se radnje dokazivanja koje se koriste prilikom obezbjeđivanja dokaza u krivičnim predmetima teških oblika kriminaliteta preduzimaju na način i po postupku kako je to propisano ovim zakonom.

1.1. Pretresanje stana, prostorija i lica

Pretresanje stana, prostorija i lica osumnjičenog, odnosno optuženog i drugih lica, kao i njihovih pokretnih stvari van stana posebno je važno u suzbijanju teških oblika kriminaliteta iz najmanje dva razloga. Prvo, zato što ova radnja dokazivanja obuhvata i pretresanje kompjuterskih sistema,¹⁰ uređaja za pohranjivanje kompjuterskih i elektronskih podataka, kao i mobilnih uređaja,¹¹ a opšte je poznato koliko se navedena sredstva i uređaji koriste u kriminalne svrhe. Naime, očitavanjem sadržaja mobilnih telefona: biranih brojeva, propuštenih poziva, SMS poruka i telefonskih imenika može se nedvosmisleno utvrditi međusobna komunikacija organizatora i članova organizovane kriminalne grupe, a koje se komunikacije, prema brojevima telefona i vremenu poziva, podudaraju s

---

9 Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, „Službeni glasnik BiH“, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09 i 72/13.

10 Na primjer, u presudi Suda BiH navodi se da: „Prilikom pretresa objekta u kojem stanuje optuženi pronađeni su određeni predmeti, između ostalog i računar marke Toshiba, te je navedeni predmet privremeno oduzet. Vještačenjem ovog oduzetog predmeta u predmetnoj istrazi može se doći do podataka koji se mogu povezati s predmetnim krivičnim djelima“. u: Presuda Suda BiH broj S 1 2 K 018991 15 K od 31. 10. 2016. godine.

11 Član 51. stav 2. ZKPBiH.

rezultatima dobijenim posebnim istražnim radnjama.¹² S druge strane, specifičnost pretresanja stana, ostalih prostorija i pokretnih stvari osumnjičenih za teške oblike kriminaliteta ogleda se i u tome da ovu dokaznu radnju, istovremeno, treba vršiti prema više osumnjičenih lica na više lokacija, a vrlo često koristiti procesnu mogućnost pretresanja bez naredbe.¹³ Radi se o tzv. grupnom pretresanju, koje je karakteristično po tome što se povodom razjašnjavanja iste krivične stvari pretraživanje obavlja istovremeno na više lokacija kako bi se spriječilo dogovaranje između saučesnika¹⁴ (Šikman, 2011: 313). Pored toga, ova radnja je vrlo često predmet prigovaranja odbrane koja navodi bitnu povredu odredaba krivičnog postupka, osporavajući zakonitost izvršenog pretresanja,¹⁵ zbog čega je izuzetno važno da se ova radnja preduzima u skladu sa Zakonom o krivičnom postupku i na način koji je u njemu propisan.

1.2. Ispitivanje osumnjičenog

Ispitivanje osumnjičenog predstavlja „obaveznu“¹⁶ procesnu radnju kojom se pribavlja njegov iskaz, tj. izjava koju on u tom svojstvu daje o krivičnom djelu koje mu se stavlja na teret i o drugim pitanjima krivične stvari koja je predmet suđenja. Iskaz osumnjičenog važan je s obzirom na to da sadrži detaljne opise situacija, vremenski i logičan slijed događaja koje mogu dati samo lica koja su

---

12 Presuda Suda BiH broj S1 2 K 017901 15 K od 5. 5. 2017. godine.

13 Praksa je pokazala da se u radu na dokazivanju, u fazi istrage, pojedinih teških krivičnih djela (ubistva, organizovanog kriminala, terorizma, razbojništva i razbojničke krađe i dr.) koristi usmeni zahtjev za izdavanje naredbe za pretres (član 56. stav 1) stana i drugih prostorija jer postoji opasnost od odlaganja vršenja ove radnje dokazivanja. Takođe, pored radnje pretresa stana i drugih prostorija, često je potrebno izvršiti i radnju pretresanja lica, i to po usmenoj naredbi suda, uz prethodno odobrenje tužioca. Ona se vrši iz jednostavnog razloga jer se može desiti da neko lice, koje je zatečeno u stanu ili prostoriji, po dolasku policijskih službenika ili u toku pretresa ima namjeru da se udalji iz prostorije ili objekta koji se pretresaju, te ukoliko postoji sumnja da će iz prostorije ili objekta iznijeti dokaze koji se traže, izvršice se lični pretres predmetnog lica (Vranješević, Hadžimahmutović, 2012: 30).

14 To zahtijeva veći broj policijskih službenika koji će vršiti navedenu dokaznu radnju, detaljno planiranje pretresanja itd., ali i koordinaciju svih učesnika u pretresanju prostorija osumnjičenih lica (Šikman, 2011: 313).

15 U konkretnom slučaju odbrana u žalbenom navodu konstatuje da je: „Pronađena droga zapravo podmetnuta, imajući u vidu da je optuženi zaustavljen od policije oko 19.00 sati, ali da tada nije vršen pretres, već da je samo sproveden u policijsku stanicu, te da je do momenta pretresa proteklo nekoliko sati, a da pritom optuženi nije bio u posjedu vlastitog automobila, već da su se ključevi istog nalazili kod policajaca“, u: Presuda Suda BiH broj S1 2 K 014960 17 Kž3 od 25. 5. 2017. godine.

16 Naime, članom 225. stav 3. Zakona o krivičnom postupku BiH propisano je da se optužnica ne može podići ako osumnjičeni nije bio ispitan.

učestvovala u takvim situacijama.¹⁷ Poseban značaj ima priznanje koje osumnjičeni može dati u svom iskazu¹⁸ (M. Simović, V. Simović, 2016: 413), pri čemu je jedan od najsigurnijih i najnespornijih načina dobijanja priznanja od osumnjičenog primjenjivanje taktike predočavanja dokaza (Simonović, Matijević, 2007: 363). S obzirom na to da je kod teških oblika kriminaliteta¹⁹ skoro uvijek riječ o slučajevima saučesništva, ispitivanje osumnjičenog bitno je dovesti u vezu sa saučesnicima²⁰ (Šikman, 2011: 319).

1.4. Saslušanje svjedoka

Saslušanje svjedoka se preduzima kada postoji vjerovatnoća da će svjedok svojim iskazom moći dati obavještenja o krivičnom djelu, učiniocu i o drugim važnim okolnostima.²¹ Sa aspekta suzbijanja teških oblika kriminaliteta posebno je značajno saslušanje zaštićenog svjedoka s obzirom na to da može biti riječ o licima koja svojim svjedočenjem mogu da daju ključne podatke u vezi s kriminalnom organizacijom i aktivnostima koje ona preduzima, pri čemu se na položaj zaštićenog svjedoka u postupku pred sudom primjenjuju odredbe posebnog zakona.²² Obično je riječ o licima koja su i sama pripadala kriminalnoj organizaciji, ali i učestvovala u vršenju nekih krivičnih djela tako da su njihova

---

17 Presuda Suda BiH broj S 1 2 K 018991 15 K od 31. 10. 2016. godine, str. 34.

18 Tako se u obrazloženju presude Suda BiH navodi da je: „Iz izvjava optuženog datim u fazi istrage / DT-8/, te iskaza datog na glavnom pretresu, nesporno utvrdio da je optuženi u inkriminisanom periodu boravio na području Sirije, da se borio se na strani Isila“, u: Presuda Suda BiH broj S 1 2 K 018991 15 K od 31. 10. 2016. godine, str. 24.

19 Na primjer, u jednom krivičnom predmetu lice koje se nalazi na izdržavanju kazne zatvora za teška krivična djela traži da razgovara s ovlašćenim službenim licem o okolnostima određenog izvršenog teškog krivičnog djela podmetanja eksplozivne naprave, daje podatke o licima koja su to učinila, ali i sebe stavlja u kontekst jednog od učesnika navedenog krivičnog djela i traži imunitet za svjedočenje. Postavlja se pitanje da li treba dati imunitet s obzirom na težinu krivičnog djela, o čemu odlučuje tužilac. S obzirom na izneseno, potrebno je izraditi kriterijume kojima bi se tužioc rukovodili u primjeni davanja imuniteta, što bi olakšalo postupanje i ovlašćenim službenim licima u agencijama za sprovođenje zakona kada lice zatraži imunitet. Prilikom izrade kriterijuma treba postaviti neka od pitanja kao što su težina krivičnog djela, njegovo učešće u tom krivičnom djelu, da li postoje i drugi načini otkrivanja tog krivičnog djela (Vranješević, Hadžimahmutović, 2012: 50).

20 Prilikom dobijanja iskaza od saučesnika, po pravilu, prvo treba saslušati onog koji pokazuje najviše volje za saradnjom da bi se podaci pribavljeni na taj način racionalno i taktički koristili prilikom saslušanja ostalih osumnjičenih. U kriminalistici se takav redoslijed saslušanja naziva „taktika klina“, jer podaci dobijeni od jednog osumnjičenog koji istinito kazuje služe kao klin koji se zabija u lažnu konstrukciju ostalih koji daju lažne izvještaje (Simonović, Matijević, 2007: 420).

21 Član 81. stav 1. ZKPBiH.

22 Član 91. ZKPBiH.

svjedočenja dragocjena (Simović, Šikman, 2017: 422). Kod njega ipak pretežu svojstva svjedoka (s obzirom na to da posjeduje većinu prava i dužnosti kojima se odlikuje procesni status svjedoka u krivičnom postupku), dok se procesni elementi koji su karakteristični za okrivljenog odnose samo na njegovu potencijalnu vezu s krivičnim djelom koja ukazuje na moguću krivičnu odgovornost (Škulić, 2015: 406). Na potrebu ozakonjenja ovog instituta ukazala je praksa s obzirom na to da su svjedoci često izloženi prijetnjama (Brkić, 2010: 701), uvredama, pa i fizičkim napadima, zbog čega u pojedinim slučajevima može izostati njihovo ispitivanje na glavnom pretresu.²³ Isto tako, kao svjedoci u krivičnim predmetima teških oblika kriminaliteta često se pojavljuju i policijski službenici koji su učestvovali u istragama navedenih krivičnih djela.²⁴ Posebna kategorija svjedoka jesu svjedoci – oštećeni, tj. žrtve krivičnih djela koje svojim iskazom daju neposredna saznanja o krivičnom djelu.²⁵ Ocjena o dokaznoj vrijednosti iskaza svjedoka, posebno zaštićenih svjedoka, donosi se primjenom dviju metoda: a) analizom samog iskaza i b) upoređivanjem dobijenog iskaza s drugim dokazima²⁶ (Simonović, Matijević, 2007: 295, 316).

---

23 U praksi Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP) dopuštena su određena ograničenja prava na pravičan postupak, pa tako i prava optuženog da ispituje svjedoke optužbe. Tako su izuzeci od konfrontacijskog prava optuženog dopušteni u slučajevima „odsutnih svjedoka“ koji su dali iskaz tokom prethodnog postupka, a nisu mogli doći na raspravu iz objektivnih razloga za koje ne može biti odgovorna država. Dakle, izvođenje dokaza čitanjem iskaza svjedoka na glavnom pretresu, na način propisan zakonom, nije samo po sebi kršenje prava na pravično suđenje ukoliko se presuda ne zasniva isključivo na tim iskazima, već i na drugim dokazima, u: Presuda Suda BiH, broj S1 2 K 014960 17 Kž3 od 25. 5. 2017. godine.

24 Kao primjer može poslužiti izjava svjedoka, inače policijskog službenika, koji je detaljno opisao progres istražnog postupka, navodeći kako su istražni organi postepeno otkrivali nove članove grupe i *modus operandi* njihovog djelovanja. Tako se došlo do saznanja o komunikaciji osumnjičenih u vezi s nabavkom opojne droge, te o licu koje je organizator grupe na području BiH. Do preciznijih saznanja o međunarodnom djelovanju grupe došli su sprovođenjem posebne istražne radnje tajno praćenje i tehničko snimanje lica i vozila i ti snimci i fotografije su obuhvatili višestruke razmjene opojne droge između osumnjičenih lica, koju je jedan od osumnjičenih smještao u analni otvor i dalje prenosio u Republiku Hrvatsku. Navodi da je jedan od osumnjičenih prodaju droge vršio ili lično ili posredstvom drugog osumnjičenog, koji je bio njegov dostavljač, te da je prodaja droge išla putem više različitih lanaca, navodeći konkretne primjere, u: Presuda Suda BiH broj S1 2 K 017901 15 K od 5. 5. 2017. godine.

25 Tako su u Presudi Suda BiH oštećene u svojim iskazima detaljno opisale način na koji su pristale na pružanje seksualnih usluga, navele lica koja su im objasnila u čemu se sastoji njihov angažman, te opisale sva lica koja su na bilo koji način učestovala u njihovom dolasku, pristanku na rad u objektu „AS“ i boravku u navedenom objektu, u: Presuda Suda BiH broj S 1 2 K 014792 14 K od 7. 3. 2017. godine.

26 Ove metode treba primjenjivati kumulativno u svakom konkretnom slučaju. Iskaz svjedoka uvijek treba neizostavno izanalizirati, provjeriti i uporediti s drugim dokazima. Tek poslije toga može se procijeniti njegova dokazna vrijednost (Simonović, Matijević, 2007: 295, 316).

1.4. Uviđaj i rekonstrukcija

Uviđaj se preduzima kada je za utvrđivanje neke važne činjenice u postupku potrebno neposredno opažanje,²⁷ radi pronalaženja i fiksiranja materijalnih dokaza. Cilj uviđaja je otkrivanje i prikupljanje materijalnih dokaza ili indicija o postojanju i vrsti krivičnog djela, koji mogu poslužiti pronalaženju i identifikaciji učinilaca djela ili u tome da se te činjenice razjasne ili da se utvrde tragovi²⁸ i posljedice krivičnog djela ili provjeri istinitost drugih dokaza (Petrović, 2004: 224). Uviđaj je po svojoj prirodi hitna istražna radnja, pa je blagovremenost osnovna karakteristika uviđaja. To važi i za vršenje ove radnje kod krivičnih djela teških oblika kriminaliteta. Zbog toga se prilikom obavljanja uviđaja treba držati taktičkih pravila kriminalistike o vršenju uviđaja, koja u svojoj ukupnosti čine uviđaj²⁹ (Simonović, 2004: 287).

Radi provjeravanja izvedenih dokaza ili utvrđivanja činjenica koje su od značaja za razrješenje stvari, organ koji vodi postupak može da odredi rekonstrukciju događaja, koja se obavlja tako što se ponavljaju radnje ili situacije u uslovima pod kojima se, prema izvedenim dokazima, događaj odigrao.³⁰ Ona takođe služi za razjašnjenje kontradiktornosti sadržanih u saslušanju svjedoka, u iskazu osumnjičenog odnosno optuženog, provjeravanje pouzdanosti i vjerodostojnosti drugih dokaznih sredstava, preciziranje i dopunu datih iskaza, ali i za utvrđivanje novih, do tada nepoznatih relevantnih okolnosti.³¹

---

27 Član 92. ZKPBiH.

28 Obrada tragova je u savremenoj kriminalistici razvijena do nivoa posebnog učenja zahvaljujući trasologiji, tj. nauci o tragovima. Posebno je značajno pronalaženje i fiksiranje mikrotragova koji se „čulno opažaju” tek nakon okončanja uviđaja u kriminalističkoj laboratoriji, primjenom mikroskopa i drugih specijalnih postupaka (Simonović, 2004: 343).

29 Teroristički napad na jednu policijsku stanicu u Bosni i Hercegovini, tužilac Tužilaštva BiH vodi uviđaj, pomažu mu pripadnici FUP i Državne agencije za istrage i zaštitu BiH. Po dolasku na lice mjesta formira se operativni štab. Udaljavaju se lica koja su nepozvana ulazila u obezbijedenu zonu da vide šta se dogodilo, te su tom prilikom mogla uticati da se izmijeni lice mjesta i unište tragovi. Utvrđeno je i odakle treba krenuti s vođenjem uviđaja i uviđajnih radnji. Prilikom vršenja uviđaja kriminalistički tehničari sačinili su video-zapis, foto-dokumentaciju lica mjesta, skicu lica mjesta koja, u suštini, uvijek prati foto-dokumentaciju. Uzimaju se brisevi sa mjesta gdje je došlo do eksplozije, koji će, nakon njihovog vještačenja, ukazati na to da li je riječ o eksplozivu i o kojoj vrsti (Vranješević, Hadžimahmutović, 2012: 28).

30 Član 93. stav 1. ZKPBiH.

31 Tako je u jednom krivičnom predmetu nakon rekonstrukcije krivičnog djela ubistva utvrđeno da je žrtva ubijena hicem u potiljak, koji je tokom obračuna ispalio optuženi iz pištolja češka zbrojovka (ČZ). Vještak je pojasnio da je smrtonosni hitac prvo probio bočno staklo na vratima iza žrtve, koja je u kritičnom trenutku bila za volanom BMW, a zatim završio u potiljku oštećenog.

1.5. Vještačenje

Vještačenje se naređuje kada za utvrđivanje ili ocjenu neke važne činjenice treba pribaviti nalaz i mišljenje lica koja raspolažu potrebnim stručnim znanjem.³² Ako naučna, tehnička ili druga stručna znanja mogu pomoći sudu da ocijeni dokaze ili razjasni sporne činjenice, vještak kao posebna vrsta svjedoka može da svjedoči davanjem nalaza o činjenicama i mišljenja koji sadrže ocjenu o činjenicama.³³ Pitanje vještačenja posebno je značajno kada je riječ o rasvjetljavanju i dokazivanju svih relevantnih činjenica u vezi s teškim oblicima kriminaliteta (Šikman, 2011: 327), a naročito pojedina vještačenja, kao što su: DNK vještačenja,³⁴ vještačenje poslovnih knjiga,³⁵ fizičko-hemijska vještačenja,³⁶ vještačenje digitalnih dokaza,³⁷ kao i druge vrste vještačenja za koja su potrebna naučna znanja iz oblasti za koju se vodi postupak.³⁸

---

32 Član 95. ZKPBiH.

33 Npr. u jednoj presudi Suda BiH navodi se da je „nalaz i mišljenje navedenog vještaka prvostepeno vijeće prihvatilo kao objektivno i stručno, imajući u vidu da se radi o nalazu i mišljenju vještaka s dugogodišnjim iskustvom u oblasti u kojoj vještači, čija stručnost ničim konkretnim nije dovedena u pitanje od strane odbrane“, u: Presuda Suda BiH broj S1 2 K 018991 16 Kž 3 od 7. 4. 2017. godine.

34 Analizu DNK može vršiti isključivo institucija koja posjeduje potrebnu stručnost u smislu osoblja i opreme da obavlja forenzičku DNK analizu za ovu vrstu vještačenja (član 112. ZKPBiH).

35 Kod krivičnih djela protiv privrede i platnog prometa, kao i kod krivičnih djela protiv službene dužnosti najčešće se kao radnja dokazivanja koristi vještačenje poslovnih knjiga.

36 Tako se npr. u presudi Suda BiH navodi: „Primjenom navedenih metoda, vještak je utvrdila da materije koje su dostavljene na vještačenje sadrže psihotropne supstance koje su se nalazile u postojećoj bazi podataka, i to: 1) dva traga u vidu dva PVC paketića, oduzeta od lica D. D., u kojima je utvrđeno prisustvo psihotropne komponente kokain u ukupnoj količini od 0,945 grama; 2) dvije šprice s nepoznatom tekućinom, oduzete od P. M., u kojima je utvrđeno prisustvo metadona, 3) smeđa materija dostavljena u bijeloj papirnoj koverti, označena sa „S. D.“, u kojoj se nalazila prozirnica vrećica sa 15 paketića, sa smeđom materijom, ukupne količine od 4,278 grama, kao i tragovi iz šprice s crveno-smeđom tečnošću i tragovi sa plastične ploče, aluminijska folija smotana u obliku cjevčice, papir smotan u obliku cjevčice i tragovi s metalne kašike koji su sadržavali diacetilmorfin – heroin“, u: Presuda Suda BiH broj S1 2 K 017901 15 K od 5. 5. 2017. godine.

37 Tako se u jednom predmetu Tužilaštvo pozvalo na izvršena vještačenja oduzetog računara i analize komunikacije preko Skypa, iz kojih proizlazi da je optuženi boravio na području Sirije, te učestvovao u borbenim dejstvima Islamske države. Presuda Suda BiH broj S1 2 K 018991 15 od 31. 10. 2016. godine.

38 Tako je u jednom krivičnom predmetu pred Sudom BiH svoj nalaz i mišljenje dao vještak, koji je po zanimanju profesor univerziteta, a predaje nekoliko stručnih predmeta iz oblasti bezbjednosti i nesumnjivo posjeduje respektabilna naučna znanja iz navedene oblasti. Naime, optuženi se u optužnici dovode u vezu sa „vehabizmom“ („u okviru tzv. vehabijske zajednice“), te je ovaj aspekt bitan za razumijevanje konteksta inkriminisanog događaja, u: Presuda Suda BiH broj S1 2 K 007723 12 K od 6. 12. 2012. godine.

2. Sporazum o priznanju krivice u krivičnim predmetima teških oblika kriminaliteta

Sporazum o priznanju krivice je procesna ustanova koja omogućava efikasan završetak krivičnog postupka, a karakteriše je potpuni izostanak dokaznog postupka (M. Simović, V. Simović, 2014: 100). Krajnji cilj pregovaranja o krivici jeste da se zaključi sporazum o priznanju krivice³⁹ (ugovor u pisanoj formi⁴⁰), koji sačinjavaju tužilac, osumnjičeni odnosno optuženi i njegov branilac⁴¹ (M. Simović, V. Simović, 2014: 403–410). To je sporazum *sui generis*, ne i ugovor koji sačinjavaju stranke i branilac s ciljem da okončaju određeni krivično procesni predmet bez održavanja glavnog pretresa koji obavezno podnose sudu, a koji proizvodi pravne posljedice ne neposredno, već presudom koju donosi sud nakon što je prethodno prihvatio sporazum⁴² (Blagojević, 2005: 276). Sporazum o priznanju krivice, bez obzira na njegovu konsenzualnu prirodu, mora da bude praćen odgovarajućim dokazima⁴³ u smislu stvarne krivice osumnjičenog odnosno optuženog za krivično djelo koje mu se optužnim aktom stavlja na teret, i to na način i pod okolnostima kako je to opisano u optužnom aktu (Gagula, 2016: 95). Naime, postojanje dovoljno dokaza o krivici optuženog u praktičnom smislu predstavlja utvrđivanje krivice optuženog⁴⁴ jer krivičnopravna sankcija može da se izrekne samo krivično odgovornom učiniocu krivičnog djela. Predmet sporazuma mogu da budu sva krivična djela propisana u krivičnom zakonu, bez obzira na propisanu krivičnopravnu sankciju (Savjet Evrope, 2005: 623) ako su u skladu s propisanim uslovima⁴⁵ pod kojima osumnjičeni odnosno optuženi priznaje

---

39 Ovaj institut je u određenoj mjeri ekvivalent institutu „dogovorene krivice” iz anglosaksonskog prava. Izvorno, a i u novom krivičnopravnom zakonodavstvu BiH, osnovni *ratio* ovog instituta je smanjenje broja suđenja i pojeftinjenje postupka. S druge strane, ovaj institut se u jurisdikcijama anglosaksonskog prava koristi i za dobijanje određenih informacija i svjedočenja protiv drugih lica, a u najvećem broju slučajeva protiv organizovane kriminalne grupe ili mreže, što može biti veoma pozitivno (M. Simović, V. Simović, 2014: 403–410).

40 Član 231. stav 4. ZKPBiH.

41 Prisustvo branioca cijeni se prema zakonskim uslovima iz člana 45. stav 5. i člana 46. ZKPBiH.

42 Dakle, ako sud prihvati sporazum o priznanju krivice, izjava optuženog unijeće se u zapisnik i nastavi s pretresom za izricanje krivičnopravne sankcije predviđene sporazumom (član 231. stav 7. ZKPBiH).

43 Član 231. stav 6. tačka b) ZKPBiH.

44 Krivica postoji ako je učinilac u vrijeme izvršenja krivičnog djela bio uračunljiv i pri tome postupao s umišljajem (član 33. stav 1. KZBiH), kao i ako je počinilac postupao iz nehata ako je to zakonom izričito predviđeno (član 33. stav 2. KZBiH).

45 Član 231. stav 6. ZKPBiH.

krivicu i oni se prvenstveno odnose na vrstu i visinu krivične sankcije (M. Simović, V. Simović, 2014: 101). Može se predložiti izricanje kazne ispod zakonom određenog minimuma kazne zatvora za to krivično djelo, odnosno blaža sankcija za osumnjičenog odnosno optuženog u skladu s krivičnim zakonom.⁴⁶ Iako je riječ o teškim oblicima kriminaliteta, sudska praksa priznaje primjenu sporazuma o priznanju krivice. Ipak, praktični problemi prilikom primjene sporazuma o priznanju krivice mogu lako nastati kod krivičnih djela homogenog koneksiteta.⁴⁷ U ovakvim situacijama praktično se dešava da je osumnjičeni/optuženi voljan da zaključi sporazum s tužilaštvom za jedno ili za samo neka od učinjenih djela, dok izvršenje preostalih (jedno ili više njih) ne želi priznati ili u slučajevima saučesništva kada jedan osumnjičeni/optuženi zaključi sporazum o priznanju krivice, dok ostali ostanu u redovnom toku postupka i ne odreknu se svog prava na suđenje, odnosno negiraju svoju krivicu do kraja postupka (Gagula, 2016: 108).

Upravo su ovo neka pitanja koja se mogu dovesti u vezu kada se primjenjuje sporazum o priznanju krivice kod teških oblika kriminaliteta. Tako se može razmatrati pitanje visine izrečene kazne zatvora, posebno u kontekstu prijedloga da se izrekne kazna ispod zakonom propisanog minimuma. Naime, u pojedinim slučajevima, odlučujući o krivičnopravnoj sankciji, a imajući u vidu odredbe krivičnog zakonodavstva, sud je zaključio da je izrečena kazna srazmjerna težini djela i stepenu krivice optuženog.⁴⁸ Pri tome je sud kod optuženog od olakšavajućih okolnosti cijenio činjenicu priznanja izvršenja krivičnog djela i njegovo korektno držanje pred sudom, te činjenicu da ranije nije osuđivan. Prilikom odmjeravanja kazne optuženom sud nije našao elemente koji bi se mogli okarakterisati kao otežavajuće okolnosti.⁴⁹ Pored navedenog, kada je u pitanju odmjeravanje kazne, primjetno je da sud vrlo često izriče kaznu ispod zakonom propisanog minimuma. Naime, očigledno je da tužilaštvo koristi mogućnost predlaganja izricanja kazne ispod zakonom određenog minimuma kazne zatvora za to krivično djelo, odnosno blažu sankciju za osumnjičenog odnosno optuženog u skladu s krivičnim zakonom, što sud u najvećem broju slučajeva i prihvata, uz navođenje naročito olakšavajućih okolnosti,⁵⁰

---

46 Član 231. stav 3. ZKPBiH.

47 Ovaj (homogeni) koneksitet postoji kada se u dva krivična slučaja, ili više njih, podudaraju subjektivni ili objektivni elementi, tj. u svakom od ovih slučajeva isti je osumnjičeni, odnosno optuženi ili krivično djelo (Gagula, 2016: 108).

48 U konkretnom slučaju optuženi je osuđen na kaznu zatvora od šest mjeseci, što je u granicama zakonom propisanog minimuma, u: Presuda Suda BiH broj S 1 2 K 014792 14 K od 7. 3. 2017. godine.

49 Presuda Suda BiH broj S 1 2 K 014792 14 K od 7. 3. 2017. godine.

50 Tako, iako je odredbom člana 250. stav 2. KZ BiH kojom se terete optuženi predviđena kazna zatvora od najmanje pet godina, sud je, cijeneći okolnosti slučaja, utvrdio da postoje naročito olakšavajuće okolnosti koje ukazuju da će se u konkretnom slučaju svrha kažnjavanja postići odmjeravanjem kazne optuženim ispod zakonskog minimuma kazne predviđene za ovo krivično djelo. Sud

dok se otežavajuće okolnosti ne nalaze ili se pak u flagrantnijim slučajevima cijene kao nebitne.⁵¹ Ipak, još drastičnijim se čine primjeri okončavanja krivičnih postupka izricanjem kazni zatvora po osnovu sporazuma o priznanju krivice za krivična djela terorizma i povezana krivična djela, kao što su finansiranje terorizma, javno podsticanje na terorističke aktivnosti, vrbovanje radi terorističkih aktivnosti, obuka za izvođenje terorističkih aktivnosti, organizovanje terorističke grupe i protivzakonito formiranje i pridruživanje stranim paravojnim ili parapolicijskim formacijama. Tako je institut sporazuma o priznanju krivice korišćen u mnogim krivičnim postupcima koji su vođeni u predmetima krivičnih djela terorizma i povezanih krivičnih djela. U jednom slučaju optuženi je odveden u Siriju kao maloljetnik 2013. godine, priznao je učešće u formacijama Isila, te na kraju pobjegao s ratišta, kada se i vratio u BiH,⁵² dok je drugi optuženi kao pripadnik selefijske zajednice BiH u nekoliko gradova u BiH prikupio sredstva i napustio BiH s ciljem priključenja terorističkoj organizaciji Isil,⁵³ dok je treći napravio plan, obezbijedio sredstva i prikupio potrebne informacije s ciljem pridruživanja stranoj paravojnoj formaciji koja djeluje van BiH, nakon čega se pridružio Isilu, formaciji „Devla Islamija“, čiji je aktivni pripadnik bio do sredine 2015. godine, tj. do momenta kada ga je turska policija lišila slobode,⁵⁴ a četvrti je u periodu od septembra 2013. do polovine 2015. godine iz Austrije više puta odlazio u Siriju i pružao finansijsku i drugu pomoć, te učestvovao u aktivnostima Isila⁵⁵ itd. U svim navedenim slučajevima izrečena je kazna zatvora u trajanju od godinu dana, a po osnovu sporazuma o priznanju krivice kojim je tužilac tražio kaznu ispod zakonom određenog minimuma kazne zatvora za to krivično djelo. Takođe, u navedenim presudama sud se uglavnom pozivao na olakšavajuće okolnosti (priznanje izvršenja krivičnog djela, iskreno kajanje za učinjeno krivično djelo, svojevoljno napuštanje ratišta, radnje usmjerene na odvracanje ljudi od odlaska u Siriju), dok nije nalazio otežavajuće okolnosti. U tom smislu postavljaju se najmanje dva pitanja: prvo, svrha i opravdanost prihvatanja sporazuma o priznanju krivice za krivična djela terorizma i povezana krivična

---

je primjenom odredaba čl. 39, 42. i 48. KZ BiH, te primjenom pravila o ublažavanju kazne iz čl. 49. i 50. stav 1. tačka b) KZ BiH, za predmetno krivično djelo prvooptuženom izrekao kaznu zatvora u trajanju od 1 (jedne) godine, a drugooptuženom kaznu zatvora u trajanju od 1 (jedne) godine i 3 (tri) mjeseca, a što je u skladu i sa sporazumima postignutim između Tužilaštva i odbrane optuženih, u: Presuda Suda BiH broj S1 2 K 023109 16 K od 10. 3. 2017. godine.

51 U konkretnom slučaju sud je od otežavajućih okolnosti cijenio njegovu raniju osuđivanost, i to za istovrsno krivično djelo, ali ne kao odlučujuću činjenicu, u: Presuda Suda BiH broj S1 2 K 023109 16 K od 10. 3. 2017. godine.

52 Presuda Suda BiH broj S1 2 K 022112 16 Ko od 16. 8. 2016. godine.

53 Presuda Suda BiH broj S1 2 K 021260 16 K od 11. 4. 2016. godine.

54 Presuda Suda BiH broj S1 2 K 021119 16 K od 11. 7. 2016. godine.

55 Presuda Suda BiH broj S1 2 K 022660 16 Ko od 18. 10. 2016. godine (prvostepena).

djela i, drugo, pitanje srazmjere umanjenja sankcije i one koja je propisana za to krivično djelo. Ako se uzme da je svrha kažnjavanja zaštita društva od izvršenja krivičnih djela preventivnim uticanjem na druge da poštuju pravni sistem i da ne čine krivična djela, te sprečavanje počinioca da počini krivična djela, kao i podsticanje njegovog prevaspitanja, kao i zaštita i satisfakcija žrtve krivičnog djela,⁵⁶ onda je jasno da bi mogućnost donošenja presude na osnovu sporazuma stranaka trebalo isključiti za teška krivična djela (Ivičević Karas, Puljić, 2013: 844). Kada su u pitanju neki konsenzualni oblici postupanja koji pretpostavljaju saglasnost žrtve, moguće je zaključiti da bi saglasnost žrtve trebalo da bude preduslov i presude na osnovu sporazuma stranaka u krivičnom postupku, barem za krivična djela protiv života i tijela, te polne slobode (Ivičević Karas, Puljić, 2013: 844), što u našem slučaju, takođe, nije propisano. Drugo je pitanje srazmjere umanjenja izrečene sankcije u odnosu na krivičnu sankciju propisanu zakonom za to krivično djelo. Naime, iako sud utvrđuje da postoje naročito olakšavajuće okolnosti koje ukazuju na to da i ublaženom kaznom može da se postigne svrha kažnjavanja,⁵⁷ postavlja se pitanje karaktera tih okolnosti, te njihovog odnosa s otežavajućim okolnostima. U tim slučajevima činjenice da su lica npr. pod uticajem vjerskog ekstremizma, da su otišla na strana ratišta da bi učestvovala u ratnim sukobima kao strani teroristički borci,⁵⁸ a naročito da se vraćaju u zemlju kaoiskusni ratnici, obučeni u rukovanju vatrenim oružjem, može da se smatra otežavajućim okolnostima.⁵⁹ Dakle, važno je da između umanjenja sankcije na koju tužilac pristaje i tih drugih krivičnih djela mora da postoji srazmjernost (Ivičević Karas, Puljić, 2013: 846).

3. Oduzimanje nelegalno stečene koristi

Pored navedenih procesnih radnji obezbjeđivanja dokaza, kao posebna krivičnoprocena sredstva mogu da se navedu i druge materijalnopravne norme čiji je cilj suzbijanje težih oblika kriminaliteta. Tu se prvenstveno misli na zakonska

---

56 Član 6. KZBiH.

57 Član 49. stav b) KZBiH.

58 Tako je 2016. godine Sud BiH izrekao presudu sedmorici optuženih da su „u drugoj polovini 2013. godine i tokom 2014. godine napustili BiH s ciljem priključenja terorističkim organizacijama Islamske države Iraka i Levanta (ISIL), koje djeluju na području Sirije i Iraka, znajući da ih je Savjet bezbjednosti UN 30. maja 2013. godine proglasio terorističkim organizacijama i grupama, i to na način da su sa područja Republike Turske ilegalno prelazili na teritoriju Sirije, te učestvovali u terorističkim aktivnostima, pružali pomoć i borili se na strani snaga ISIL-a, odnosno ovih terorističkih grupa u Siriji i Iraku“, u: Presuda Suda BiH broj S 1 2 K 018991 15 K od 31. 10. 2016. godine.

59 U prethodno navedenim slučajevima (fusnota 58) Sud nije našao nijednu otežavajuću okolnost na strani optuženih, u: Presuda Suda BiH broj S 1 2 K 018991 15 K od 31. 10. 2016. godine.

rješenja kojima se oduzima imovina stečena organizovanim kriminalitetom, kao i drugi oblici imovinske koristi (Simović, Šikman, 2017: 510). Zapravo, mnogi smatraju da je upravo oduzimanje nelegalno stečene koristi centralno mjesto savremenih strategija suzbijanja teških oblika kriminaliteta s obzirom na to da omogućavaju identifikovanje „tragova“ nezakonito stečenog novca i njihovo praćenje, odnosno lociranje (Gau, 2014: 27, Albrecht, 1998: 169, citirano u Bošković, 2011: 179). Pretpostavlja se da će se oduzimanjem imovine ostvariti efekti ne samo specijalne⁶⁰ nego i generalne prevencije⁶¹ (Bejatović, 2009: 58). Isto tako, oduzimanjem nelegalno stečene koristi zadovoljava se princip da niko ne može da zadrži nelegalno stečenu imovinu, koji je sadržan i u zakonskoj odredbi Krivičnog zakona BiH.⁶² Riječ je o primjeni tzv. proširenog oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom uz djelimičnu primjenu načela obrnutog dokazivanja. Druga materijalnopravna mjera, koja je bitna sa aspekta suprotstavljanja organizovanom kriminalitetu, ali i drugim teškim oblicima kriminaliteta, uključujući terorizam, ogleda se u donošenju zakonskih propisa kojima se sprečava „pranje novca“. Riječ je o postavljenim međunarodnim standardima⁶³ u oblasti suprotstavljanja navedenim oblicima kriminaliteta čije sprovođenje u domaćem zakonodavstvu zavisi od pravnog modela i tradicije, kao i drugih okolnosti specifičnih za državu, pa je domaće zakonodavstvo u Evropi veoma različito (Savjet Evrope, 2006). Važno je da ti akti traže od država potpisnica da uredi „pranje novca“ u domaćim zakonodavstvima u skladu s opredjeljenjima za sprečavanje „pranja novca“, onako kako su propisi uređeni u evropskim aktima, kako bi bila olakšana međunarodna saradnja, što je posebno značajno za sprečavanje i gonjenje lica koja učestvuju u „pranju novca“ (Jakulin, 2015). U tom smislu sprečavanje „pranja novca“ i finansiranja terorizma izuzetno je važno, što se ogleda i u činjenici da je uspostavljen sistem čija je svrha upravo navedeno.⁶⁴

60 Na ovaj način ukidaju se finansijska sredstva za buduće vršenje krivičnih djela, što utiče na smanjivanje motivacije kod izvršilaca krivičnih djela, jer je sticanje protivpravne imovinske koristi motiv za izvršenje najvećeg broja krivičnih djela (Šikman, 2011: 297).

61 Na taj način djeluje se preventivno na mogućnost infiltracije nelegalno stečenog novca u legalnu ekonomiju.

62 Članom 110. KZBiH propisano je da niko ne može da zadrži imovinsku korist, prihod, profit ili drugu korist iz imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom (stav 1), te da će se imovinska korist, prihod, profit ili druga korist iz imovinske koristi oduzeti sudskom odlukom kojom je utvrđeno da je krivično djelo učinjeno pod uslovima propisanim zakonom (stav 2).

63 Tako su o sprečavanju „pranja novca“ raspravljali i donijeli značajne akte, između ostalih, UN, Evropska unija i Savjet Evrope (vidjeti opširnije: Jakulin, 2015: 18).

64 U Bosni i Hercegovini usvojen je Zakon o sprečavanju „pranja novca“ i finansiranja terorističkih aktivnosti („Službeni glasnik BiH“, br. 47/14 i 67/16) kojim su propisani: a) mjere, radnje i postupci u finansijskom i nefinansijskom sektoru koji se preduzimaju s ciljem sprečavanja i otkrivanja „pranja novca“ i finansiranja terorističkih aktivnosti, b) obveznici sprovođenja mjera, radnji i pos-

Te tendencije pratilo je i zakonodavstvo u BiH, i to tako što su usvojeni Zakon o sprečavanju „pranja novca“ i finansiranja terorističkih aktivnosti,⁶⁵ Zakon o oduzimanju imovine stečene izvršenjem krivičnog djela u Republici Srpskoj (ZOI)⁶⁶ i Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom (ZOIKD).⁶⁷

Postupak oduzimanja nelegalno stečene koristi započinje istražnom fazom u kojoj se prihod stečen krivičnim djelom utvrđuje i prikupljaju dokazi o njegovom vlasniku (kao i podaci o imovini vlasnika)⁶⁸ i ona se smatra jednom od najvažnijih faza postupka oduzimanja nelegalno stečene imovine.⁶⁹ Ova faza naziva se finansijska istraga, a njen cilj je prikupljanje svih dokaza koji ukazuju na obim, iznos, vrstu, stvarnu vrijednost i druge okolnosti u vezi sa zakonitim prihodima osumnjičenog ili optuženog, odnosno povezanih lica, njihovim troškovima života i stvarnim mogućnostima zakonitog sticanja imovine za koju postoje osnovi sumnje da je pribavljena krivičnim djelom,⁷⁰ odnosno dokazi o imovini i zakonitim prihodima koje je vlasnik imovine stekao, tj. ostvario prije pokretanja krivičnog postupka za krivično djelo, dokazi o imovini koju je naslijedio pravni sljedbenik i dokazi o imovini i naknadi koje su prenesene na treće lice⁷¹.

---

tupaka koji su dužni da postupaju prema ovom zakonu, c) nadzor nad obveznicima u sprovođenju mjera, radnji i postupaka u finansijskom i nefinansijskom poslovanju koji se preduzimaju radi sprečavanja „pranja novca“ i finansiranja terorističkih aktivnosti, d) zadaci i nadležnosti Finansijsko-obavještajnog odjeljenja Državne agencije za istrage i zaštitu (FOO), e) međuinstitucionalna saradnja nadležnih organa Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine i ostalih nivoa državne organizacije Bosne i Hercegovine u sprečavanju „pranja novca“ i finansiranja terorističkih aktivnosti, f) međunarodna saradnja u oblasti sprečavanja „pranja novca“ i finansiranja terorističkih aktivnosti, g) zadaci, nadležnosti i postupci drugih organa i pravnih lica s javnim ovlašćenjima u sprečavanju „pranja novca“ i finansiranja terorističkih aktivnosti u BiH, h) ostali poslovi značajni za razvoj sistema za sprečavanje „pranja novca“ i finansiranja terorističkih aktivnosti.

65 Zakon o sprečavanju „pranja novca“ i finansiranja terorističkih aktivnosti, „Službeni glasnik BiH“, br. 47/14 i 67/16.

66 Zakon o oduzimanju imovine stečene izvršenjem krivičnog djela u Republici Srpskoj, „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 12/10.

67 Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom, „Službene novine FBiH“, broj 71/14.

68 U Republici Srpskoj finansijska istraga je usmjerena protiv vlasnika imovine kada postoje osnovi sumnje da ima imovinu stečenu izvršenjem krivičnog djela (član 15. stav 1. ZOI), dok u Federaciji BiH poseban postupak za oduzimanje imovinske koristi, prema odredbama ovog zakona, vodi se kada postoji osnovana sumnja da je izvršenjem krivičnog djela pribavljena imovinska korist, a nisu ispunjeni uslovi za vođenje krivičnog postupka (član 5. ZOIKD) navedeni u zakonu.

69 Ova faza je najvažnija s obzirom na to da omogućava identifikovanje „tragova“ nezakonito stečenog novca i njihovo praćenje, odnosno lociranje (Albrecht, 1998: 169, citirano u Bošković, 2011: 179).

70 Član 9. stav 1. ZOIKD.

71 Član 15. stav 2. ZOI.

Finansijska istraga može da se obavi na dva načina: *prvi* je poznat kao analiza neto vrijednosti⁷² i koristi se u slučajevima u kojima osumnjičeni ima imovinu koja privlači pažnju, dok se *drugi* definiše kao analiza izvora i primjene sredstava i primjenjuje se kada osumnjičeni ima vidno izražene potrošačke navike⁷³ (Richards, 1999: 215, citirano u Bošković, 2011: 180). Finansijska istraga u Republici Srpskoj pokreće se naredbom javnog tužioca,⁷⁴ koji njome i rukovodi,⁷⁵ a sprovodi je nadležna organizaciona jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova,⁷⁶ dok u Federaciji BiH tužilac podnosi zahtjev nadležnom sudu za pokretanje posebnog postupka za oduzimanje imovinske koristi,⁷⁷ Pri tome će svi organi vlasti i sve institucije u Federaciji Bosne i Hercegovine, posebno organi unutrašnjih poslova u kantonima i Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova, Finansijska policija Federacije Bosne i Hercegovine, Poreska uprava Federacije Bosne i Hercegovine, Komisija za vrijednosne papire Federacije Bosne i Hercegovine i Registar vrijednosnih papira u Federaciji Bosne i Hercegovine, u okviru svojih nadležnosti, postupati u skladu sa nalogima tužioca koji je donio naredbu o sprovođenju finansijske istrage na osnovu ovog zakona.⁷⁸

Nakon toga slijedi sudska faza u kojoj se optuženi proglašava krivim (ili oslobođa), odluka o oduzimanju je konačna, i na kraju faza raspolaganja u kojoj država oduzima imovinu i njome raspolaže u skladu sa zakonom, pri čemu se vodi računa o međunarodnoj razmjeni, odnosno vraćanju imovine (Savjet Evrope, 2006: 13). U Republici Srpskoj je regulisano privremeno⁷⁹ i trajno oduzimanje imovine koja je stečena izvršenjem krivičnog djela s tim da je regulisano da, nakon potvrđivanja optužnice, a najkasnije u roku od godinu dana po pravosnažnom

---

72 Metod dokazivanja na osnovu neto vrijednosti zasniva se na podacima koji se odnose na finansijske transakcije osumnjičenog lica. Primjenjuje se u poreskim (utvrđuju se neprijavljeni prihodi) i drugim finansijskim istragama (nezakoniti prihodi). Dokazivanjem na osnovu neto vrijednosti mjeri se povećanje, odnosno smanjenje neto vrijednosti sredstava kojima jedno lice raspolaže, pri čemu se sva uvećanja imovine za koja ne postoji odgovarajuća dokumentacija svrstavaju u kategoriju neprijavljenih, odnosno nezakonitih prihoda, u zavisnosti od prirode istrage (Bošković, 2011, Bošković, Marinković, 2010).

73 Metod dokazivanja na osnovu troškova primjenjuje se kada pojedinac većinu svojih prihoda troši, tj. ima izražene potrošačke navike (Bošković, Marinković, Lajić, 2015: 195).

74 Član 17. stav 1. ZOI.

75 Član 17. stav 2. ZOI.

76 Član 6. stav 1. ZOI.

77 Član 5. stav 2. ZOIKD.

78 Član 8. stav 3. ZOIKD.

79 Kada postoji opasnost da bi kasnije oduzimanje imovine stečene izvršenjem krivičnog djela bilo otežano ili onemogućeno, tužilac može da podnese zahtjev za privremeno oduzimanje imovine (član 21. stav 1. ZOI).

okončanju krivičnog postupka, tužilac podnosi zahtjev za trajno oduzimanje imovine stečene izvršenjem krivičnog djela.⁸⁰ U Federaciji BiH imovinsku korist pribavljenu krivičnim djelom utvrđuje sud svojom presudom kojom je optuženi proglašen krivim.⁸¹ Ovakvim regulisanjem zakonodavac se opredijelio za krivičnopravni model oduzimanja nelegalno stečene imovine.⁸² Poslove upravljanja oduzetom imovinom u Republici Srpskoj obavlja Agencija kao upravna organizacija u sastavu Ministarstva pravde Republike Srpske,⁸³ pri čemu poslove iz svoje nadležnosti Agencija vrši po službenoj dužnosti ili po nalogu tužilaštva i suda.⁸⁴ Federalna agencija za upravljanje oduzetom imovinom nadležna je za: (a) upravljanje privremeno oduzetom i oduzetom imovinom prema odredbama ovog i drugih zakona, (b) sprovođenje analiza u području oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, (c) stručnu edukaciju iz područja finansijskih istraga i oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, (d) obavljanje i drugih poslova propisanih ovim zakonom.⁸⁵

Međutim, treba imati na umu da se u praktičnoj primjeni mjere oduzimanja nezakonito stečene imovinske koristi nadležni državni organi u pojedinim državama susreću sa nizom problema različite prirode (Mujanović, 2011: 2). Razlog za to je što je oduzimanje imovinske koristi stečene krivičnim djelom veoma složen institut koji zahtijeva dosta vremena i njegova primjena u praksi (pogotovo u fazi izvršenja sudskih odluka kojima je naloženo oduzimanje takve koristi) nužno iziskuje znatna finansijska sredstva (Cribb, 2003: 180, citirano u Mujanović, 2011).

Zaključak

Suzbijanje teških oblika kriminaliteta, zbog njihove opasnosti, štetnosti i globalnog karaktera, pred savremeno krivično zakonodavstvo postavilo je nekoliko izazova. Jedan od njih se tiče načina prikupljanja i obezbjeđivanja dokaza, koji treba da osiguraju pravičan i efikasan krivični postupak, čiji rezultat treba da

---

80 Član 28. stav 1. ZOI.

81 Član 10. stav 1. ZOIKD.

82 Ipak, treba ukazati na to da postoji standard oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom bez postojanja krivične presude, što će, svakako, biti predmet usklađivanja zakona sa ovim standardom.

83 Član 8. stav 1. ZOI.

84 Član 8. stav 2. ZOI.

85 Član 30. ZOIKD.

bude adekvatna krivična sankcija propisana u granicama zakona. Ovom sankcijom trebalo bi da se u potpunosti ostvari svrha kažnjavanja kako u pogledu osuđenih, tako i u pogledu budućih izvršilaca ovih krivičnih djela. Upravo zahtjevi za efikasnost ovih postupaka, s jedne strane, i adekvatnost kažnjavanja, s druge strane, zahtijevaju da se nađu optimalni krivičnopravni mehanizmi koji mogu da odgovore navedenim zahtjevima.

U tom smislu smo posmatrali i primjenu radnji dokazivanja u krivičnim predmetima teških oblika kriminaliteta, sporazuma o priznanju krivice, kao i jedan poseban mehanizam koji se ogleda u oduzimanju nelegalno stečene koristi, sprečavanju „pranja novca“ i finansiranja terorizma. Kao posebno interesantnu radnju dokazivanja možemo da izdvojimo saslušanje svjedoka, uključujući različite kategorije svjedoka. Njihovi iskazi su korišćeni gotovo u svim krivičnim predmetima, te su u mnogim slučajevima doprineli stvaranju odlučujućeg sudijskog ubjeđenja povodom krivice optuženih lica. Naravno da su prisutna i neka „otvorena“ pitanja, posebno o saslušanju zaštićenog svjedoka, koja mogu da dovedu u pitanje neka od fundamentalnih prava optuženih, kao što je pravo na odbranu. Isto tako, jedna procesna radnja privlači višestruku pažnju, posebno kada je riječ o suzbijanju teških oblika kriminaliteta. U pitanju je sporazum o priznanju krivice. Ukoliko i prihvatimo sve razloge za njegovu primjenu u konkretnim krivičnim predmetima teških oblika kriminaliteta, postavlja se pitanje adekvatnosti rješavanja krivične stvari na ovakav način, posebno u kontekstu krivičnih sankcija koje se izriču a obično su na minimumu propisanom zakonom ili često ublažene, tj. ispod tog minimuma. Jasno je da takva krivična politika nije opravdana, jer je riječ o najtežim krivičnim djelima, kao što su krivična djela terorizma i organizovanog kriminaliteta, a naročito ako uzmemo u obzir očekivanja javnosti u ovim slučajevima i poruke koje upućuje sud. I, na kraju, pitanje oduzimanja nelegalno stečene imovine, koje smo posebno označili kao važan segment suzbijanja ovih oblika kriminaliteta. Ne preostaje nam ništa drugo nego da konstatujemo da je usvojen adekvatan pravni i institucionalni okvir, ali da nedostaje i njegova adekvatna primjena u praksi.

Kratka analiza koju smo predstavili u radu upućuje na generalni zaključak da je potrebno raditi na daljem unapređivanju krivičnopravnog okvira za suzbijanje najtežih oblika krivičnih djela uz istovremeno ispunjavanje dvaju ciljeva: efikasni krivični postupci i zaštita osnovnih prava i sloboda, kao imperativi savremenih tendencija u krivičnom pravu.

Literatura

- Albrecht, H. J. (1998). „Money Laundering and the Confiscation of the Proceeds of Crime – A Comparative View on Different Models of the Control of Money Laundering and Confiscation“, u: Watkin, T. G. (ed.). *The Europeanisation of Law*, United Kingdom Comparative Law Series, 18 (159–171). Oxford: Alden Press.
- Bejatović, S. (2010). „Krivično procesno zakonodavstvo kao instrumenat prevencije kriminaliteta“, *Pravna riječ* (23), 385–408.
- Bejatović, S. (2009). „Krivično procesno zakonodavstvo kao instrumenat suprotstavljanja kriminalitetu“, *Kontrola kriminaliteta i evropski standardi: stanje u Srbiji*, zbornik radova, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Blagojević, M. (2005). *Ogledi iz krivičnog procesnog prava (odabrani autorski radovi)*, Doboj: Štampa.
- Bošković, G., Marinković, D., Lajić, O. (2015). *Finansijske istrage organizovanog kriminala*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija.
- Bošković, G. (2011). *Organizovani kriminal*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija.
- Brkić, S. (2010). „Zaštita svedoka od zastrašivanja u srpskom i crnogorskom pravu“, *Pravni život* (9), 700–714.
- Cribb, N. (2003). „Tracing and Confiscating the Proceeds of Crime“, *Journal of Financial Crime* 11(2), 168–184.
- Gagula, A. (2016). „Sporazum o priznanju krivnje kod krivičnih djela homogenog koneksiteta“, *Anali pravnog fakulteta* 9 (17), 93–117.
- Галкин, В. М. (1958). *Средства доказывания в уголовном процессе*. Часть 2, Москва: Госюриздат.
- Gay, L. (2014). „Italijansko zakonodavstvo i iskustvo sa ocenom o konfiskaciji i ponovnoj upotrebi dobara dobijenih organizovanim kriminalom i ostali kriminalološki fenomeni“, *Strani pravni život* (1), 11–30.
- Đurić-Atanasievski, K. (2008). „Uloga međunarodnog prava u suzbijanju terorizma“, *Srpska politička misao* (4), 31–56.
- Ivičević Karas, E., Puljić, D. (2013). „Presuda na temelju sporazuma stranaka u hrvatskom kaznenom procesnom pravu i praksi Županijskog suda u Zagrebu“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 20(2/2013), 823–849.
- Jakulin, V. (2015). „Pranje novca u aktima Evropske unije i Saveta Evrope“, *Strani pravni život* (2), 11–22.
- Krivični zakon BiH, „Službeni glasnik BiH“, br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15 i 40/15.

- Ljubenić, V., Kralj, T. i Gluščić, S. (2008). „Dokazne radnje: novine pri utvrđivanju činjenica u prethodnom postupku“, *Hrvatski ljetopis za krivično pravo i praksu* 15 (2/2008), 859–877.
- Ministarstvo bezbjednosti BiH (2017). *Informacija o stanju bezbjednosti u Bosni i Hercegovini u 2016. godini*, Sarajevo: Ministarstvo bezbjednosti BiH. Dostupno na <http://www.msb.gov.ba/PDF/info2017.pdf>, pristupljeno 28. 2. 2018.
- Mujanović, E. (2011. b). *Oduzimanje imovinske koristi pribavljene počinjenjem koruptivnih krivičnih djela (analiza pravnog okvira u Bosni i Hercegovini)*, Sarajevo: Transparency International BiH.
- Petrović, B. (2004). *Narkokriminal*, Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu.
- Presuda Suda BiH broj S1 2 K 017901 15 K od 5. 5. 2017. godine.
- Presuda Suda BiH broj S1 2 K 014960 17 Kž3 od 25. 5. 2017. godine.
- Presuda Suda BiH broj S 1 2 K 014792 14 K od 7. 3. 2017. godine.
- Presuda Suda BiH broj S1 2 K 018991 16 Kž 3 od 7. 4. 2017. godine.
- Presuda Suda BiH broj S1 2 K 023109 16 K od 10. 3. 2017. godine.
- Presuda Suda BiH broj S 1 2 K 018991 15 K od 31. 10. 2016. godine.
- Presuda Suda BiH broj S1 2 K 022112 16 Ko od 16. 8. 2016. godine.
- Presuda Suda BiH broj S1 2 K 021260 16 K od 11. 4. 2016. godine.
- Presuda Suda BiH broj S1 2 K 021119 16 K od 11.7.2016. godine.
- Presuda Suda BiH broj S1 2 K 022660 16 Ko od 18. 10. 2016. godine.
- Presuda Suda BiH broj S1 2 K 007723 12 K od 6. 12. 2012. godine.
- Richards, J. R. (1999). *Transnacional Criminal Organizations, Cybercrime, and Money Laundering*, London: CRC Press.
- Ristivojević, B. (2013). „Punitivni populizam’ srpskog zakonodavca – kritička analiza tzv. Marijinog zakona, u: *Nova rešenja u kaznenom zakonodavstvu Srbije i njihova praktična primena*, zbornik radova (322–323). Zlatibor: Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu.
- Savjet/Vijeće Evrope. (2006). *Finansijske istrage i oduzimanje bespravno stečene imovine, Priručnik za obuku Agencije za provedbu zakona i pravosudne organe*, CARDS Regionalni program 2002/2003, Sarajevo: Savjet/Vijeće Evrope.
- Savjet/Vijeće Evrope i Evropska komisija. (2005). *Komentari Zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo: Savjet/Vijeće Evrope i Evropska komisija.
- Simonović, B. (2004). *Kriminalistika*, Kragujevac: Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu.
- Simonović, B., Matijević, M. (2007). *Kriminalistika taktika*, Banja Luka: Internacionalna asocijacija kriminalista.

- Simović, M., Šikman, M. (2017). *Krivičnopravno reagovanje na teške oblike kriminaliteta*, Banja Luka: Pravni fakultet Univerziteta u Banjoj Luci.
- Simović, M., Simović, V. (2016). *Krivično procesno pravo – uvod i opšti dio*, Bihać: Pravni fakultet Univerziteta u Bihaću.
- Simović, M., Simović, V. (2014). *Krivično procesno pravo II*, Istočno Sarajevo: Pravni fakultet.
- Soković, S. (2011). „Savremene globalne tendencije u kontroli kriminaliteta (karakteristike, perspektive i osvrt na domaće prilike)“, *Crimen II* (2), 212–226.
- Stojanović, Z., Kolarić, D. (2014). *Krivičnopravno suzbijanje organizovanog kriminaliteta, terorizma i korupcije*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Šikman, M. (2017). „Zakonitost dokaza pribavljenih posebnim istražnim radnjama u svjetlu odluka Evropskog suda za ljudska prava“, *Reformski procesi i poglavlje 23 (godinu dana posle) – krivičnopravni aspekt* (401–416). Zlatibor: Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu.
- Šikman, M. (2011). *Organizovani kriminalitet*, Banja Luka: Visoka škola unutrašnjih poslova.
- Škulić, M. (2015). *Organizovani kriminalitet – pojam, pojavni oblici, krivična dela i krivični postupak*, Beograd: Službeni glasnik.
- Vranješević, H., Hadžimahmutović, A. (2012). *Modul: Istraživanje i istraživačke sposobnosti*, Sarajevo: Visoki sudski i tužilački savjet BiH.
- UNDOC (2010). *The Globalization Of Crime – A Transnational Organized Crime Threat Assessment*, Wien: United Nations Office on Drugs and Crime (dostupno na http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tocta/TOCTA_Report_2010_low_res.pdf, pristupljeno 16. 2. 2014).
- Zakon o krivičnom postupku, „Službeni glasnik BiH“, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09 i 72/13.
- Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, „Službeni glasnik BiH“, br. 47/14 i 67/16.
- Zakon o oduzimanju imovine stečene izvršenjem krivičnog djela u Republici Srpskoj, „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 12/10.
- Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom, „Službene novine FBiH“, broj 71/14.